

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ХУДОЖНІ ТВОРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ»**

Виконала: здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти
PO1-M22 групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Козак Аліна Валеріївна

Керівник:
Мартіна Олеся Володимирівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії та методик
початкової освіти

Рецензент:
Ватаманюк Галина Петрівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, старший викладач кафедри
теорії та методик дошкільної освіти

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	7
1.1. Погляди зарубіжних та вітчизняних науковців на особливості розвитку емоційного інтелекту.....	7
1.2. Передумови розвитку емоційного інтелекту в дітей молодшого шкільного віку	16
1.3. Зміст понять «емоційний інтелект», «розвиток емоційного інтелекту» в контексті соціалізації особистості.....	26
1.4. Особливості розвитку емоційного інтелекту засобами інтерактивних технологій	32
1.5. Формування емоційного інтелекту учнів початкових класів на уроках літературного читання.....	37
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	45
2.1. Характеристика методів дослідження емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку.....	45
2.2. Результати дослідження емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку	47
2.3. Методичні рекомендації вчителям та поради батькам щодо розвитку емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку.....	51
2.4. Результати повторного дослідження розвитку емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку	62
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68

ВСТУП

Переорієнтація сучасної української школи зі знаннєвої на компетентнісну має на меті формування в учнів життєвого досвіду, життєво необхідних знань і умінь та цінностей, необхідних для успішної реалізації особистості в швидкозмінюваному суспільстві.

Концепція Нової української школи проголошує особистісно зорієнтоване навчання, тобто орієнтоване не на звичайне засвоєння знань, а на формування особистості самої дитини, її характеру, ставлення до світу. Мета модернізації системи освіти – переведення вектора пізнання із зовнішнього світу дитини, створеного природою та людиною, на засвоєння процесів взаємодії з цим світом, розуміння смислів власної діяльності (Бібік, 2018).

У Державному стандарті загальної початкової освіти визначено змістові орієнтири для цілісного розвитку особистості учня початкової школи і сформульовано їх як наскрізні вміння, що є загальними для всіх освітніх галузей, обов'язковими для формування в учнів (Державний стандарт, 2018). Передбачено, що на кінець навчання в початковій школі учень або учениця розв'язує проблеми, критично та творчо мислить, співпрацює, ефективно спілкується, розвиває власний емоційний інтелект, досліджує, організовує свою діяльність, рефлексує, читає вдумливо. Такі орієнтири відображають збалансовану взаємодію основних структурних компонентів особистості: емоційного («Відчуваю»), мисленнєвого («Думаю») та діяльнісного («Дію»).

Отже, завдання з розвитку емоційного інтелекту є важливим компонентом змісту початкової освіти. Оволодіння ним учнями початкової школи як засобом успішної суспільної взаємодії і пізнання себе та інших має стати найважливішим надбанням у молодшому шкільному віці, що вирізняється особливою сенситивністю до засвоєння норм і правил суспільної комунікації. Якщо ж дитина не досягне достатнього рівня емоційного розвитку до 10–11-річного віку, який вирізняється найбільшою пластичністю кори головного мозку й майже необмеженими інтелектуальними можливостями, то

на більш пізніх вікових етапах її життєвий шлях не може бути успішним і комфортним через численні непорозуміння із собою, іншими близькими та чужими людьми.

Учителі початкової школи покликані не лише навчити малих дітей читати й писати, а й закласти підґрунтя для становлення в підлітковому віці цілісної особистості, котра розуміє себе та інших і може досягати успіху як у самостійній, так і груповій та колективній діяльності.

Ефективність роботи з розвитку емоційного інтелекту залежить як від чітко продуманих і визначених змістового та діяльнісного компонентів освіти, так і від системи педагогічного впливу, емоційної компетентності самого вчителя. На педагогічних факультетах така підготовка ще не здійснюється, тому проблема теоретичного обґрунтування змісту й методики розвитку емоційного інтелекту є актуальною для сучасної педагогічної науки і шкільної практики, адже на цьогорічному Міжнародному економічному форумі в Давосі до топ-10 навичок, які будуть найбільш необхідні для роботи через п'ять років, увійшли лідерство та соціальний вплив, критичне мислення та аналіз, стресостійкість та гнучкість, тобто саме те, за що відповідає емоційний інтелект.

Науково-теоретичне підґрунтя для дослідження проблеми розвитку емоційного інтелекту молодших школярів міститься у фундаментальних працях як зарубіжних (І. Андрєєва, Р. Бар-Он, Г. Гарднер, Д. Гоулман, Д. Люсин, М. Манойлова, Дж. Меєр, О. Олпорт, П. Селовей, Р. Стернберг, Е. Торндайк, Н. Холл та інших), так і вітчизняних науковців (Т. Березовська, С. Дерев'янка, М. Журавльова, В. Зарицька, Є. Карпенко, Н. Коврига, О. Лящ, Е. Носенко, Л. Савчук, Л. Ракітянська, М. Шпак тощо), працях нейрофізіологів (М. Даймонд, Д. Левітін), що досліджували мозок як центр керування емоційною поведінкою людини; теоретичних та експериментальних надбань психологічних досліджень Л. Виготського, О. Леонтєва, С. Рубінштейна, О. Тихомирова, педагогічній спадщині всесвітньо відомого українського педагога В. Сухомлинського тощо.

Актуальність та відсутність наукових розробок проблеми зумовили наш вибір теми дипломного дослідження: «Художні твори як засіб формування емоційного інтелекту молодших школярів на уроках літературного читання».

Мета дослідження – описати методи та прийоми розвитку емоційного інтелекту учнів початкових класів у процесі роботи з художніми творами української літератури.

Для досягнення сформульованої мети необхідно розв'язати такі **завдання**:

1) дати визначення поняттю «емоційний інтелект», охарактеризувати особливості його розвитку в дітей молодшого шкільного віку;

2) визначити аспекти та педагогічні умови формування емоційного інтелекту учнів початкових класів;

3) з'ясувати потенціал художніх творів та навчального предмета «Літературне читання» для формування емоційного інтелекту молодших школярів;

4) описати методику розвитку емоційного інтелекту учнів початкових класів у процесі роботи з творами української дитячої літератури;

5) експериментально перевірити ефективність укладених завдань для розвитку емоційного інтелекту молодших школярів на уроках літературного читання.

Об'єктом дослідження є процес формування емоційного інтелекту молодших школярів, **предметом** – особливості формування емоційного інтелекту молодших школярів у процесі роботи з українськими художніми творами.

Гіпотеза дослідження. Ефективність формування емоційного інтелекту молодших школярів у процесі роботи із художніми творами різних жанрів залежить від систематичного виконання завдань із емоційним змістом, створення сприятливого освітнього середовища й атмосфери емоційного комфорту, організації емоційного спілкування в освітньому середовищі та створенні ситуації успіху на уроках та позакласній діяльності.

Для досягнення мети та виконання поставлених завдань використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – вивчення й аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми розвитку емоційного інтелекту, порівняльний аналіз і синтез, структурування, класифікація, узагальнення науково-теоретичних і практичних результатів; *емпіричні* – спостереження за освітнім процесом у початковій школі, опитування, тестування, бесіди з учителями початкових класів і молодшими школярами; педагогічний експеримент.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у визначенні теоретичних засад розвитку емоційного інтелекту учнів початкових класів, розкритті сутності, змісту та структури поняття «емоційний інтелект молодших школярів», обґрунтуванні розвитку емоційного інтелекту молодших школярів на уроках літературного читання.

Практичне застосування. Сформульовані в дослідженні положення й висновки можуть бути використані у закладах загальної середньої освіти під час проходження педагогічної практики здобувачів вищої освіти.

Експериментальна база дослідження. Експериментальну роботу проводили серед учнів початкових класів в Коболчинській гімназії-філії опорного закладу «Сокирянський ліцей №1» Сокирянської міської ради Дністровського району Чернівецької області.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Участь у науково-практичних студентських конференціях; публікація тез доповідей у збірнику матеріалів наукових досліджень студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Апробація матеріалів наукового дослідження частково впроваджувалася під час проходження педагогічної практики.

Звіт про стан виконання дипломної роботи заслуховувався на засіданні кафедри теорії та методик початкової освіти.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження ми дійшли наступних висновків.

1. Сучасний технологічний розвиток цивілізації створює велику кількість досягнень і призводить до глобальних криз, однією з яких є антропологічна, що загрожує людству «самознищенням». Результатом антропологічної кризи є високий рівень емоційної нестриманості, агресивності та жорстокості в суспільстві, через що зростає кількість міжособистісних конфліктів, почастишають випадки депресії, насильства та міжнародного тероризму. Одним із напрямів людиноорієнтованого освітнього процесу є розвиток емоційного інтелекту на протипагу розвитку академічних здібностей школярів (тобто розумового інтелекту), їхньої інтелектуальної сфери. Зазначена спрямованість дозволить підвищити психологічну культуру суспільства, сприятиме її підвищенню. Для реалізації поставленої мети в першому розділі проведено теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. Останнім часом проблема емоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку все більше привертає увагу педагогів і психологів. Теоретичні та практичні розробки в області вивчення особливостей емоційної сфери молодших школярів, викладені в даній роботі, дозволяють зрозуміти, що створення емоційного комфорту і комфорту впливає практично на всі сфери психічного розвитку дитини, будь то це регуляція поведінки, пізнавальної сфери, оволодіння засобами і методами діяльності учнів, взаємодія з оточуючими людьми, поведінка в групі однолітків, засвоєння і засвоєння соціального досвіду.

2. Центральне місце в особистісному розвитку молодших школярів посідає емоційна сфера. Виявлено багато причин і механізмів емоційних розладів у дитячому віці. У зв'язку з цим проблема емоційного неблагополуччя молодших школярів, незважаючи на свою давню історію, не втрачає свого значення. Молодший шкільний вік є найбільш сензитивним

періодом для розвитку емоційного інтелекту, оскільки характеризується значною сприятливою гнучкістю психічних процесів, глибоким інтересом до внутрішнього світу. Діти цього віку ще недостатньо усвідомлюють особисті переживання та їх причини, власні емоційні реакції (гнів, страх, образа). В учнів молодшого шкільного віку розвивається процес формування волі, внутрішнього плану дій, здатність до рефлексії, що дозволяє школярам набувати вміння аналізувати власну поведінку та поведінку інших людей, вміння регулювати свою поведінку, власний емоційний стан і поведінку.

3. Проведений у процесі дослідження теоретичний аналіз психологопедагогічної літератури дав змогу висвітлити поняття «емоційний інтелект» та його складові. Отже, емоційний інтелект – це інтегративна властивість особистості, яка спрямована на розуміння власних емоцій та емоційних переживань інших, забезпечує контроль емоційного стану, підпорядкування емоцій розуму, сприяє самопізнанню та самореалізації шляхом збагачення емоційного та соціального досвіду.

4. На етапі дослідження рівня емоційного інтелекту учнів початкових класів виявлено, що учні добре розуміють, що таке емоції, мають здатність співпереживати та розпізнавати ту чи іншу емоцію в інших людях. Однак вони мають низький рівень самомотивації та здатності контролювати свої емоції.

5. У психолого-педагогічній науці існує багато засобів, які допомагають впливати та розвивати емоційну сферу дітей молодшого шкільного віку. Сьогодні спостерігається тенденція до збільшення кількості молодших школярів з проблемами соціально-емоційного розвитку. Тому постає проблема надання ефективної психолого-педагогічної допомоги учням. Молодші школярі активно пізнають багатство навколишнього світу і намагаються відтворити його у своїй природній творчій діяльності – іграх, малюнках, казках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева І.Н. Емоційний інтелект: дослідження феномена. *Питання психології*. 2013. № 3. С. 78-86.
2. Андреева І.Н. Передумови розвитку емоційного інтелекту. *Питання психології*. 2014. № 5. С. 57-65.
3. Андреева І.Н. Про історію розвитку поняття «емоційний інтелект». *Питання психології*. 2015. № 5. С. 83-86
4. Бадер В.І. Формування емоційної компетентності майбутніх учителів початкової школи при вивченні лінгвістичних дисциплін. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. Випуск 3. 2020. С. 33-39.
5. Березюк Г.В. Емоційний інтелект як детермінанта внутрішньої свободи особистості. *Психологічні студії Львівського ун-ту*. 2013. С. 20-23.
6. Білик Н.І. Літературний компонент у науковій картині світу та образі світу старшокласника як умова формування емоційного інтелекту. *Технології інтеграції змісту освіти : зб. наук. пр. Всеукр. круглого столу «Інтеграція змісту освіти в профільній школі»*, Полтава 17 квіт. 2019 р. [головн. ред. В. Р. Ільченко]. Полтава, 2019. Вип. 11. С. 160-167.
7. Божко Т.В. Позитивні та негативні емоції в казках українських письменників (розробка інтегрованого заняття). *Початкова школа*. 2020. № 5-6. С. 13-15.
8. Буркова Л.В. Соціономічні професії: інноваційна підготовка спеціалістів у вищих навчальних закладах: монографія. Київ : Інформаційні системи, 2013. 278 с.
9. Вашуленко О.В. Емоційно-ціннісна складова у структурі читацької компетентності молодшого школяра. *Початкова школа*. 2013. № 1. С. 13-17.
10. Вашуленко О.В. Українська мова та читання: підруч. для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. 160 с.

11. Войтовська О.І. Розвиток емоційного інтелекту в дітей дошкільного й молодшого шкільного віку методами арт-терапії. *Нова педагогічна думка*. 2020. № 2 (102). С. 68-71.
12. Гацько А.Ф., Смігунова О.В. Емоційний інтелект як стратегічний важіль лідерства. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2016. Вип. 177. С. 61-67.
13. Державний стандарт початкової освіти. *Учитель початкової школи*. 2018. № 4 (вкладка). С. 1-16.
14. Дорошенко Т.В. Виховання емоційної культури школярів засобами інтегрованого вивчення предметів мовно-літературного циклу та музики. URL : <http://studentam.net.ua/content/view/7707/> (дата звернення: 11.09.2020).
15. Животенко Л.С. Розвиток емоційного інтелекту засобами арт-методів (на прикладі діяльності гуртка «Весела карусель» у КПДЮ). *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2016. Вип. 1. С. 68-74.
16. Зарицька В.В. Ознаки наявності емоційного інтелекту у особистості. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 19. С. 74-79.
17. Іваненко О.І. Розвиток емоційного інтелекту на прикладі складання есе. *Початкова школа*. 2019. № 8. С. 26-27.
18. Калініна Л.М. Управління Новою українською школою. Порівняльна характеристика концептуальних змін. *Директор школи*. 2017. № 1-2 (793-794). С. 12-21.
19. Карпенко Н.В. Корекція та профілактика негативних почуттів у дітей молодшого шкільного віку. *Початкова школа*. 2019. № 11. С. 1-5.
20. Кисельова Д.С. Інтерактивні комікси як засіб розвитку емоційного інтелекту. *Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 13 березня 2020 р.* Кременчук : Методичний кабінет, 2020. С. 489- 493.

21. Козир М.О., Бречко А.В. Розвиток емоційного інтелекту майбутніх педагогів (на матеріалі творів В. О. Сухомлинського). URL: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/arkhiv-publikatsii/568-general-information/naukovi-chasopysy-tdpu/pedahohichni-nauky/publikatsii/9283-rozvytok-emotsiynoho-intelektu-maybutnikh-pedahohiv-na-materiali-tvoriv-v-o-sukhomlynskooho> (дата звернення: 05.09.2020).
22. Кас'янова С.В. Роль емоційного інтелекту в розвитку лідерських якостей особистості. *Психологічні перспективи*. 2018. Вип. 31. С. 118-130.
23. Концепція нової української школи. URL: <https://drive.google.com/file/d/0BzKkv8gxSZUkMzZMbWtPYU9IWXM/view> (дата звернення: 15.11.2019).
24. Костюк А.В. Емоційний інтелект та шляхи його розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. Випуск 2. Том 1. 2014. С. 85-89.
25. Котяхова Н.С. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів у контексті Нової української школи. *Початкова школа*. 2019. № 6. С. 17-21.
26. Кочерга О.В. Психофізіологія чутливості емоційно-почуттєвої сфери учнів початкових класів. *Початкова школа*. 2017. № 12. С. 5-8.
27. Лабач М.М. Емоційний інтелект як передумова успішного розвитку особистості. *Збірник наукових праць : Вісник ЛДУ БЖД*, 2016. №13. С. 214-220.
28. Літературне читання. *Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 2-4 класи*. URL : <https://www.schoollife.org.ua/zavantazhyty-onovleni-programy-dlya-rochatkovoyi-shkoly-2016-2017-n-r/> (дата звернення: 21.11.2019).
29. Максименко Н.В., Качак Т.С. Технології вивчення предметів галузі «Мови і літератури» в початковій школі : навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2015. 100 с.
30. Мартиненко В.О. Оновлення змісту літературного читання у контексті компетентнісного підходу. *Початкова школа*. 2013. № 10. С. 20-24.

31. Мартиненко В.О. Формування змісту літературного читання молодших школярів: сучасний вимір. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2013. № 9. С. 5-8.
32. Мартиненко В.О. Читацька діяльність молодших школярів: сучасні тенденції розвитку. *Початкова школа*. 2017. № 8. С. 16-20.
33. Мартиненко В.О. Робота з дитячою книжкою у структурі читацької діяльності учнів 1-2 класів. URL: <http://ipvid.org.ua/upload/iblock/a14/a145b46396776fab892bdb0be066f44f.pdf> (дата звернення: 18.08.2019).
348. Мартиненко В.О. Структура і зміст читацької компетентності молодших школярів. *Збірник наукових праць : Педагогічна освіта: теорія і практика*. Вип. XV. Кам'янець-Подільський, 2013. С. 145-151.
35. Марченко А.О. Поняття емоційного інтелекту: теоретико- психологічні підходи, дефініції і структура. *Вісник Національного університету оборони України*. 2013. № 1 (20). С. 172-175.
36. Медвідь Л.П. Розвиток емоційного інтелекту учнів початкової школи. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/85-neperervna-pedahohichna-osvita-v-ukrayini-stan-problemy-perspektyvy-2018-r/87-rozvitok-emotsijnogo-intelektu-uchniv-pochatkovoji-shkoli> (дата звернення: 18.10.2020).
37. Мельник О.Г. Емоційний інтелект і критичне мислення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Психологія і педагогіка*. 2013. Вип. 12. С. 122-131.
38. Моргун В.Ф. Емоційний інтелект у багатовимірній структурі особистості. *Постметодика*. 2013. № 6. С. 2-14.
39. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. 1-4 класи (зі змінами). Тернопіль : Мандрівець, 2015. 256 с.
40. Науменко В.В. Художній твір як джерело емоційно-чуттєвого досвіду особистості. *Учитель початкової школи*. 2019. № 12. С. 28-31.

41. Нова українська школа. *Концептуальні засади реформування середньої школи*. URL: [https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ ukrainska-shkola-compressed.pdf](https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf) (дата звернення: 16.11.2019).
42. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja [за заг. ред. Н.М. Бібік]. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
43. Носенко Е.Л. Емоційний інтелект як соціально значуща інтегральна властивість особистості. *Психологія і суспільство*. 2014. № 4 (18). С. 95-109.
44. Носенко Е.Л. Емоційний інтелект як форма прояву важливої складової особистісного потенціалу – рефлексивної свідомості. *Вісник ДНУ. Серія: Педагогіка і психологія*, 2013. Вип. 18. Т. 20. № 9/1. С. 116-123.
45. Носенко Е.Л., Коврига Н.В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції. Київ : Вища школа, 2013. 126 с.
46. Овчаренко Г.Р. Структурна модель емоційного інтелекту. *Вісник післядипломної освіти*. 2013. Вип. 9 (2). С. 261-267.
47. Олійник О.В. Емоційна компетентність: шляхи реалізації якісного розвитку дитини дошкільного віку. *Педагогічна освіта: теорія і практика : збірник наукових праць*. Кам'янець-Подільський, 2018. Випуск 24 (1-2018). Ч. 2. С. 265-270.
48. Організація освітнього процесу в початковій школі: методичні рекомендації. *Орієнтовні календарно-тематичні плани. 3 клас*. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 144 с.
49. Підлужна Г.В. Розвиток емоційної сфери молодших школярів на засадах педагогіки творчості у форматі уроків літературного читання. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : зб. матеріалів III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 17-18 квітня, 2019)*. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2019. Вип. 8. С. 326-330.
50. Підлужна Г.В. Розвиток емоційної сфери молодших школярів на уроках літературного читання. *Професійна освіта в умовах інтеграційних процесів:*

теорія і практика : зб. наук. праць. Житомир : ФОП «Н.М. Левковець», 2017. Ч. 2. С. 29-34.

51. Підлужна Г.В., Худякова І.С. Педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту здобувачів початкової освіти (лінгводидактичний аспект). *Калейдоскоп мов*. 2019. № 6 (189). С. 29-33.

52. Приходько Ю.С. Розуміти емоції і керувати ними – важливо для кожної людини. *Учитель початкової школи*. 2019. № 12. С. 6-9.

53. Проблеми розвитку та корекція емоційної сфери молодшого школяра [за заг. ред. О.А. Атемасової]. Харків : Ранок, 2010. 176 с.

54. Ракітнянська Л.М. Формування емоційного інтелекту особистості як ознака інноваційних тенденцій в освіті. *Інноваційні наукові дослідження у сфері педагогічних та психологічних наук : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ. Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського*. Київ, 2019. С. 89-92.

55. Савченко О.Я. Розуміння молодшими школярами літературних творів: сутність процесу і засоби формування. *Початкова школа*. 2017. № 8. С. 6-12.

56. Савченко О.Я. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти. *Рідна школа*. 2013. № 8-9. С. 4-8.

57. Савченко Ю.Ю. Розвиток емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку. *Освіта та розвиток обдарованої особистості. Наука – практиці*. 2014. № 12 (31) 12. С. 12-16.

58. Свобода В.В. Формування емоційного інтелекту здобувачів початкової освіти на уроках літературного читання. *Особистісне зростання: теорія і практика*. Житомир, 2020. С. 237-239.

59. Собченко О.М. Здібності у структурі емоційного інтелекту як фактор формування особистості. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2013. № 4. С. 84- 87.

60. Струк В.В. Розвиток емоційної сфери молодших школярів на уроках літературного читання. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції*

- (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 19-20 квітня 2018 р.).
Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2018. Вип. 7. С. 239-242.
61. Сухопара І.І. Чинники розвитку емоційного інтелекту молодших школярів у контексті Нової української школи. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2019. № 2 (65). С. 296-301.
62. Сухопара І.І., Степаненко А.В. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів на уроках літературного читання засобами гри. *Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: Зб. наук. праць*. Переяслав-Хмельницький, 2019. Вип. 47. С. 271-274.
63. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти : 1-2 класи. Київ : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 240 с.
64. Чернявська А.О. Емоційний інтелект – запорука успішного навчання. *Молодь і ринок*. 2013. № 12 (95). С. 136-139.
65. Шпак М.М. Емоційний інтелект в контексті сучасних психологічних досліджень. *Психологія особистості*. 2013. № 1 (2). С. 282-288.
66. Шпак М.М. Емоційний інтелект як особистісний ресурс забезпечення психологічного благополуччя молодших школярів. *Наука і освіта*. 2016. № 5. С. 266-270.
67. Шпак М.М. Емпіричне дослідження психологічних особливостей розвитку емоційного інтелекту в молодшому шкільному віці. *Психологічні перспективи*. Луцьк : Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2017. Вип. 29. С. 234-244.
68. Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 1, 2 класах серії «Шкільна бібліотека» [укладач Тетяна Стус]. Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. 160 с.
69. Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 3, 4 класах серії «Шкільна бібліотека» [укладач Тетяна Стус]. Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. 192 с.

70. Чемоніна Л.В. Створення ситуації успіху на уроках української мови і літературного читання в початковій школі засобами сучасних технологій навчання. *Молодий вчений*. 2019. № 3 (67). С. 105-109.
71. Явоненко М.В. Емоційно-чуттєві чинники розвитку літературно-творчих здібностей школярів. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*. 2007. № 5. С. 13-16.
72. Bar-On R., Parker J. D. A. Emotional and social intelligence: Insights from the Emotional Quotient Inventory. *Handbook of emotional intelligence*. San Francisco: Jossey-Bass, 2013. P. 363-388.
73. Gardner H. *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. N. Y. : Basic Books, 2013. 449 p.